

РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ
МГУ ИМ. М.В. ЛОМОНОСОВА
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Современная славистика и научное наследие С.Б. Бернштейна

Тезисы докладов

международной научной конференции,
посвященной 100-летию со дня рождения
выдающегося отечественного слависта
д.ф.н., проф. С.Б. Бернштейна

15–17 марта 2011 г.
г. Москва

Москва – 2011

Г л а в н ы е р е д а к т о р ы :

А.Ф. Журавлев

д.ф.н. зав. отделом славянского языкознания Института славяноведения РАН

Н.Е. Ананьева

д.ф.н. зав. кафедрой славянской филологии
филологического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова

Н а д к н и г о й р а б о т а л и :

А.Ф. Журавлев, Г.К. Венедиктов, Н.Е. Ананьева, В.П. Гудков, В.С. Ефимова,
К.В. Лифанов, Ф.Р. Миннос, Т.С. Тихомирова, Ф.Б. Людоговский,
О.А. Ржанникова, М.Н. Толстая, А.И. Изотов, М.М. Алексеева,
Д.Ю. Анисимова, Г.П. Тыртова, М.И. Леньшина, Н.Н. Старикова

Р е ц е н з е н т ы :

д.ф.н., в.н.с. Института славяноведения РАН

И.А. Седакова

д.ф.н., проф. МГУ им. М.В. Ломоносова

Е.В. Петрухина

Сборник «Современная славистика и научное наследие С. Б. Бернштейна» посвящен 100-летию со дня его рождения и содержит материалы более чем двухсот докладов. В сборнике представлены доклады по истории языка, этимологии, диалектологии, лексикологии и лексикографии, фразеологии, грамматике, социолингвистике, истории славистической мысли, методике преподавания языка, семиотике, теории перевода и литературоведению. Издание адресовано славистам самого широкого профиля.

The collection of articles «Modern Slavic studies and academic heritage of S.B. Bernstein» is devoted to 100th anniversary of his birth and includes more than 200 reports. This collection contains the reports about the history of language, etymology, dialectology, lexicology and lexicography, phraseology, grammar, sociolinguistics, history of Slavistic thought, methodic of language teaching, semiotics, theory of translation and literary theory. The publication is addressed to the broad specialists of Slavic studies.

ISBN 5-7576-0225-2

лення. Схожу думку висловлює й український археолог Л. Залізняк, який каже, що іллірійці мешкали в Карпатській улоговині із VII ст. до н. е. Отже, дослідники не однакові щодо визначення часу перебування іллірійців на територіях України і прилеглих західнослов'янських землях, але більшість із них допускає контакти іллірійців і праслов'ян у цьому регіоні ближче до рубежу н. е. Відповідно факт взаємин іллірійців і давніх слов'ян саме в Центральній і Північній Європі, зокрема і в Карпатському регіоні, не підлягає сумніву.

На жаль, інформація про іллірійські мовні залишки відбита лише в онімній лексиці, що значною мірою ускладнює аналіз конкретного факту й спонукає дослідника до досить обережних (принаймні не категоричних) висновків. Про це свідчать спростовані на сьогодні «іллірійські» етимології правобережноукраїнських гідронімів *Зон (Жон), Жван, Черхава* та ін. Однак на Прикарпатті засвідчені назви гідрооб'єктів, основи яких справді мають паралелі в іллірійському, а також балтійському оніміконі (загальновідомий факт іллірійсько-балтійських топонімних паралелей). Відповідно постає важлива проблема детального дослідження таких збігів, на підставі чого можна буде робити висновки про так званий іллірійський мовний вплив або ж про паралельний мовний розвиток. У процесі таких студій треба керуватися критерієм, відповідно до якого на неслов'янське походження гідроніма може вказувати відсутність відповідників на місцевому (як онімному, так і апелятивному) ґрунті й наявність очевидних (ціліснолексемних, а не лише кореневих) паралелей на неслов'янських землях.

Јасна Влајић-Поповић (Београд)

Грецизми у српским народним говорима

Овај рад представља пилот верзију једне шире студије о грецизмима у српским народним говорима која ће се бавити њиховом дистрибуцијом, периодизацијом и адаптацијом. Грађа ексцерпирана из тренутно постојећих дијалекатских речника биће анализирана диференцијално у односу на корпус три класична извора на ту тему: Vasmer 1944, Поповић 1953, 1955, Skok.

У овој фази циљ је био да се утврди има ли уопште смисла, након резултата до којих су дошла три горепоменућа аутора, даље проучавати грецизме у српском језику. Избор за пробну анализу пао је на *Речник српских говора Војводине* (РСГВ) због његовог обима, репрезентативности и актуелности: као највећи појединачни речник (10 свезака са преко 2.000 страница), покрио је највећи појединачни терен (при том максимално удаљен од линије додира са грчким језиком и ван граница балканског језичког савеза), а при том је међу најновијима (публикован од 2001. до 2010., мада осим грађе са терена садржи и низ збирки речи објављиваних крајем 20. века). Због такве комбиноване и композитне природе РСГВ, тј. нејединствених критеријума за скупљање лексике, десило се да у њему нема неких стандардних речи (нпр. *спанаћ*).

У односу на облике и значења посведочене у књижевном језику и у дијалекатској грађи коју доносе три наведена аутора, уочени су следеће новине:

а) архаизми тј. ретко или нигде очувани грецизми (*дисаге, корам, трпан*);

б) нове тј. другде незабележене речи (*пономарх* «црквењак», *миронисати* «молити се у цркви»);

в) нове изведенице (*поша* «попадија»);

г) нова фонетика тј. случајеви досад нерегистрованих фонетских варијација (*арарх* : *јерарх*, *бангалоз* : *пангалоз*, *букријаиш* : *буклијаиш*, *јептин* : *јефтин*, *колаба* : *колиба*, *менгуле* : *менгеле*, *полелеј* : *полијелеј*, *сектембар* : *септембар*, *тридофил*, *трндофил* : *трандафил* итд.

д) нова семантика тј. досад непозната значења како основних речи (*Грк* «трговац», *катарка* «дугачка мотка на коју се ставља нож којим се пресеца мрежа», *кокало* «игра у којој девојка признаје који јој се момак допада», *комат* «парче хлеба», *кондир* «ведро за стоку; начин резања лозе», *кревет* «столица; доњи сноп жита у крстини; постељина, аљине», *кутлача* «варјача», *лиман* «залив; подводни извор; место где вода прави вир», *литанија* «придика, грдња», *менгуле* «невоље», *парасити се* «престати чинити што», *парип* «ергела», *пизма* «инат», *трпеза* «синија»), тако и нових изведеница (в. даље);

ђ) нова творба, или са очуваним основним значењем или са семантичким помаком (нпр. *буклијаиш* «човек који носи буклију; коњ кога јаше човек који носи буклију», *паскуричара* «жена која меси паскурице», *псалтирац* «ђак који учи псалтир», *таласњача* «опута (на чамцу)», *трпезник* «столњак»; *лиманити* «стварати вир», *парасник* «необузdana особа», *сулундарити се* «стровалити се»).

Дакле, РСГВ садржи грецизме из књижевног језика (поједине са немалим фонетским, творбеним и семантичким отклонима) али и неке ретко или чак нигде забележене речи. Стога је за очекивати да у осталим речницима са јужнијег терена српског језика налази ових позајмљеница буду још богатији. Тако се може закључити да свакако има смисла наставити са истраживањем грецизама у српским народним говорима.

Влајић-Поповић 2009 – *Влајић-Поповић Ј.* Грецизми у српском језику (осврт на досадашња и поглед на будућа истраживања) // Јужнословенски филолог LXV. Београд, 2009. С. 375–403.

Поповић 1953 – *Поповић И.* Новогрчке и средњегрчке позајмице у савременом српскохрватском језику // Зборник радова С.А.Н. XXVI. Византолошки институт. Књ. 2. Београд, 1953. С. 199–233.

Поповић 1955 – *Поповић И.* Грчко-српске лингвистичке студије II. Грчке позајмице у савременом српскохрватском језику // Зборник радова С.А.Н. XLIV. Византолошки институт. Књ. 3. Београд, 1955. 111–115; Грчко-српске студије III. Проблем хронологије византиских и новогрчких позајмица у савременом српскохрватском језику // *ibid.* С. 117–157.

РСГВ – Речник српских говора Војводине. 1–10 / Ур. Д. Петровић. Нови Сад, 2000–2010. Skok – *Skok P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I–IV. Zagreb, 1971–1974. Vasmer 1944 – *Vasmer M.* Die griechischen Lehnwörter im Serbo-Kroatischen. Berlin, 1944.